

КРИЗА ІДЕНТИЧНОСТІ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

О. А. Ніколаєва

Сумський державний педагогічний університет

імені А.С. Макаренка, Oksana0503@gmail.com

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент Д. Б. Усик

Однією з «найнапруженіших» криз життя є криза підліткового віку.

Тяжкість підліткової кризи багато в чому залежить від різкої зміни ставлення підлітка не тільки до навколишнього світу, а й до самого себе. Різкий контраст в ідентичності пов'язаний з маргінальним соціальним статусом підлітків і появою ключових соціальних ролей, а також з мультизадачністю внутрішнього світу людини.

Підлітковий вік – це період активного генезу двох процесів: поглиблення самопізнання (становлення загального образу себе, розвиток власної особистості та неповторності) та соціалізація (розвиток якостей особистості, моральних норм і ціннісних орієнтацій, що відповідають соціальним вимогам) [1].]

Причини, що посилюють підліткову кризу:

- серйозні сімейні проблеми, що потребують всебічної допомоги з боку дітей та їх батьків;
- труднощі у стосунках з однолітками;
- перше розчарування у дружніх відносинах та у коханні.

Підлітки, які успішно пройшли певні етапи розвитку, мають сильне почуття особистої ідентичності та здатні спілкуватися зі світом з її урахуванням.

У підлітковому віці виникає одне з найважливіших завдань, яке буде відповідати за психічний стан і благополуччя дорослого життя - це формування ідентичності, результат синтезу багатьох ідентифікацій, що виникають під час психосексуального розвитку[4].

Основними проявом кризи ідентичності в підлітковому віці є неспособність прийняти нову роль нового вікового періоду, або, якщо вже відбулось прийняття, неможливість пристосування до неї (рольове змішування, неспроможність до навчання або ж нездатність до надання переваги у обранні професії), збільшення неузгодженості між «Я-реальним» та «Я-ідеальним», розмивання темпоральної системи «минуле-сьогодення-майбутнє», нездатність досягати особистого ототожнення.

Основним проявом кризи ідентичності в підлітковому віці є нездатність прийняти нові ролі, які з'являються в цьому віці, або нездатність адаптуватися до нових ролей, які з'являються в цьому віці (рольова плутанина, нездатність вчитися або вибирати кар'єру), і загострення конфлікту між «Я-реальним» і «Я-ідеальним», дифузність темпоральної структури «минуле-теперішнє-майбутнє», унеможливлення досягнення особистісної ідентичності.

Підлітки переборюють кризу ідентичності двома способами: перший – це оновлення особистості, особистісне зростання та прогрес за рахунок зміни попередньої дитячої ідентичності та набуття наступної завершеної форми власного «Я-концепції». Другий тип призведе до плутанини в процесі ідентифікації, поширення соціальних ролей і, як крайній варіант, індивіди придбають негативну ідентичність [3].

Практична частина дослідження показників кризи ідентичності в підлітковому віці проводилася за допомогою складеного набору методик: тест М.Куна і Т.Макпартленда «Хто Я?», методика вивчення Я-концепції в модифікації А.М.Прихожан (підлітковий варіант), методика «Ціннісні орієнтації» М.Рокіча, методика визначення рівня рефлексивності (В.В.Пономарьова), методика «Готовність до саморозвитку» (В.О.Павлов). Вищезгадані методики дозволили дослідити показники кризи ідентичності, які характеризують особливості тілесної, особистісної і соціальної ідентичності підлітків, самооцінку ідентичності, ступінь розвитку «Я-концепції» (протиріччя між «Я-реальним» та «Я-ідеальним»), характеристики

самоствалення, статус ідентичності підлітків 13-14 років, систему цінностей у процесі кризи ідентичності, рівень розвитку рефлексії та підготовленість до саморозвитку[2].

За результатами емпіричного дослідження встановлено, що респонденти відрізняються за статусними категоріями вибору між «Я позитивним» і «Я негативним», що свідчить про те, що підлітки перебувають на роздоріжжі в реалізації свого «Я-концепції». Також ми звертаємо увагу на «невизначене Я», яке характеризується труднощами у визначенні. На основі методології невербальних форм дослідження виявляє несвідомі індикатори кризи ідентичності у підлітків. Досить важливо, що підлітки є в позиції набуття перспективи або втрати перспективи (динаміки життя, що рухається в бік позитиву чи негативу).

За результатами емпіричного дослідження розроблено тренінгову програму, спрямовану на подолання кризи ідентичності у підлітків.

Література:

1. Бех І. Д. Виховання особистості: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Либідь, 2008. 848 с.
2. Краєва О. А. Криза ідентичності підліткового віку та її роль у становленні зрілої особистості // Проблеми сучасної психології : Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка. Київ : 2010. Вип. VII. С. 310–321.
3. Панасенко Н. М. Психологія підлітка в сучасній ситуації соціального розвитку / Н.М. Панасенко // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. Київ : 2007. Т. IX, ч. 6. С. 379–384.
4. Фурман А. В. Психологія Я – концепції: навчальний посібник. Львів : Новий світ, 2006. 360 с.